

KAYSERİ AMERİKAN HASTANESİ (1887-1967)

Özgür YILDIZ*

ÖZET

Bu çalışmada Kayseri Amerikan Hastanesinin kuruluşu, hastanede yapılan faaliyetler, yıllık raporlara göre hastanenin mali durumu, yapılan ameliyatlardan bahsedilmektedir. Çalışmada Amerikan arşiv belgelerinden yararlanılarak Kayseri Amerikan Hastanesi hakkında kısa bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Amerikan Hastanesi, Talas.

Cesarea American Hospital (1887-1967)

ABSTRACT

This study depicts the foundation of Kayseri American Hospital, medical activities, financial situation according to annual reports, and the operations fulfilled in the hospital. Brief information about Kayseri American Hospital is also given in the study by using ABCFM archive documents.

Key Words: Kayseri, American Hospital, Talas.

GİRİŞ

Misyonerlerin tıbbi misyonlar kurmalarındaki amaç sadece insanlara şifa vermek ya da onlara derman olmak değildir. Misyonerlerin sağlık alanındaki görüşü: “ *İnsanın olduğu yerde acılar da vardır. Acıların olduğu yerde ise doktorluğa ihtiyaç duyulur. Doktorluğa ihtiyacın olduğu yerde de misyonerlik için uygun bir fırsat vardır.*” şeklindedir. Bu ifadeler misyonerler için tıbbi misyonların önemini çok iyi vurgulamıştır (Yıldız, 2009: 100).

Amerikan Board Teşkilatı Osmanlı topraklarında misyonerlik amacıyla sağlık faaliyetlerini kullanmıştır. Amerikan Board misyoneri Dr. Asa Dodge 1833 yılında Beyrut'ta çalışmalara başlamıştır. Bunun dışında Dr. Cornelius Van Dyke, Dr. Azariah Smith, Dr. Asakel Grant, Dr. Henry Lobdell ve Dr. George E. Post Amerikan Board için sağlık hizmetleri veren misyonerlerin bazılarıdır (Yücel, 2005:26).

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, OSA Tarih Bölümü.

Kayseri Amerikan Hastanesi (1887-1967)

Amerikan Board misyonerleri Kayseri’de de etkili çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu çalışmalardan biride sağlık çalışmaları olmuştur. Uygur Kocabaşoğlu misyonerlerin sağlık hizmetleri hakkında şöyle demektedir: “**Hazreti İsa’nın kendisi Tanrısal gücünün bir kısmını hastaları iyileştirmekte kullandığına göre, tıbbi yardım ve bakımın misyoner faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu doğaldır. Dolayısıyla misyoner faaliyetlerinin başladığı yerde, bu alandaki çalışmalarda başlar**” demiştir. Gerçekten Amerikan misyonerlerinin alanda başarılı olmak için kullandığı yöntemlerden birisi de sağlık alanı olmuştur (Kocabaşoğlu, 2000: 96).

1. KAYSERİ AMERİKAN HASTANESİNİN KURULUŞU VE İLK FAALİYETLERİ

1887’de Talas’da başlayan Klinik hizmetleri 1890 yılında misyoner Doktor William S. Dodd tarafından geliştirilip hastane haline getirilmiştir (Özsoy, 1996: 96). Böylece Kayseri Amerikan hastanesi kurulmuştur.

Misyoner belgeleri incelendiğinde hastanenin bölgede etkili olarak çalıştığı göze çarpmaktadır. 18 Temmuz 1892 yılında William S. Dodd Kayseri’de küçük bir kliniğe sahip olduklarını belirtmektedir. Maddi kaynakların arttığında hastanenin düzenli olarak işleyeceğini anlatmıştır. Yeteri kadar hemşirenin olmamasını büyük bir eksiklik olarak değinen Dodd, bazı zamanlarda tedavi çalışmalarının çok uzun süre aldığını bildirmiştir. 1892 yılında dönemin şartlarına göre hastane çevrede tanınmış ve aranan bir kurum haline gelmiştir. Hastanede tedavi olmak için eşeklerle, atlarla 14 farklı kasabadan 100’lerce mil uzaktan hastalar gelmektedir.¹

William Dodd 31 Aralık 1892 yılında Kayseri Talas’ta bulunan klinik hakkında bilgi vermektedir. 1892 yılında bir gün At ile bir yaralı gelmiştir. Yaralının başında kanlar akmakta ve kaburga kemiği kırılmıştır. Bay Dodd bu hastayı kliniğe almış ve tedavi etmiştir. Tedavi ettiği kişi çok aşırı bir şekilde Protestanlığa karşı olan bir Rum’dur. Fakat yapılan başarılı tedaviden sonra hasta Protestanlığa sempati duymaya başlamış ve Bay Dodd’a “**siz benim ruhumu teslim aldınız**” demiştir.² Görüldüğü üzere misyonerlerin Osmanlı ülkesinde başarılı olmaları için tıbbi misyonları kullanmaları gerekmektedir.

¹ P.A.B.C.F.M., Reel: 609 Belge No: 64,65.

² P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 331.

Özgür YILDIZ

Misyoner yukarıdaki örneği vererek hastanenin bir misyoner kurumu olduğunu ve amacının Protestanlığı yaymak olduğunu açıkça söylemektedir.

Hastanede çalışan misyoner Doktor Dodd kurumun mali işleriyle de ilgilenmiş ve yıllık olarak hastane bütçesini düzenleyerek Amerika'da bulunan merkeze raporlar halinde iletmiştir. Rakamlar Dolar olarak verilmiştir. Buna göre 1892 yılı bütçesi şu şekildedir:³

GELİRLER:

Elde Olan. 3.646.23

Bağışlar: 491.79

Beyrutta Eczacılık Eğitimi : 260.00

31 Aralık 1892'deki Bütçe Açığı: 561.50

TOPLAM: 4.959.52

GİDERLER:

Mal Mülk: 1.758.55

Klinik İnşaatı: 2.666.22

Mobilya: 233.48

Beyrut'taki Öğrenci: 301.27

TOPLAM: 4.959.52

Bütçe açığı Beyrut'ta eğitimi sürdüren Krikor Tekyan'a bağlı olarak oluşmuştur. Tekyan bu yıl mezun olacak ve diğer yıl Kayseri Amerikan Hastanesinde çalışmaya başlayacaktır.⁴

1898 yılı haziran ayında Kayseri Amerikan Hastanesi için yarı dönem yıllık raporu düzenlemiştir bu rapora göre 740 hasta tedavi edilmiştir. Aşağıdaki operasyonlar yapılmıştır:

Karın Ameliyatı: 4

Lithotomy⁵: 4

³ P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 331.

⁴ P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 332.

Kayseri Amerikan Hastanesi (1887-1967)

Kemik Amputasyonu⁶: 6

Fıtık: 10

Boğulmuş Fıtık: 1

Katarakt: 8

Diğer Göz Operasyonları: 7

Tümör: 7

Diğeri Operasyonlar: 8

Bu hastalardan 13'ü Müslüman'dır. Hastanede Asistan Doktor olarak Dr. Philaretos Levidis çalışmaktadır. Yeni hastane bina inşaatı sürmektedir.⁷ 1898 yılı yarı yıl raporuna göre hastane artık önemli ameliyatların yapıldığı bir merkez haline gelmiştir. 6 aylık bir süreçte 740 hastanın gelmesi bölge tanınmış hale geldiğini göstermektedir.

30 Haziran 1898'de düzenlenen yarı dönem mali raporu ise şöyledir: (Dolar Olarak)⁸

GELİRLER:

14 Ocak 1898'da Amerika'da Elde Olan: 2.985.48

14 Ocak 1898'da Kayseri'de Elde Olan: 99.18

Hastalardan Alınan: 108.81

Muayene: 1.044.67713.75

Asistan Doktor: 239.22

Eczane: 741.40

Bağış: 448.68

TOPLAM: 5.428.22

⁵ Ayaklar yukarıda sırt üstü yatar şekilde pozisyon adıdır. Bu pozisyonda böbrek taşı operasyonu yapılmaktadır.

⁶ Kesip Çıkarmak

⁷ P.A.B.C.F.M., Reel: 609 Belge No: 753,754.

⁸ P.A.B.C.F.M., Reel: 609 Belge No: 754.

Özgür YILDIZ

GİDERLER:

Matron: 174.42

Cerrahi Asistan: 230.43

Eczane: 827.55

Yiyecek: 120.56

Diğer Harcamalar (vergi aydınlatma vb): 807.42

Yeni Hastane Malzemesi: 87.12

30 Haziran'da Kayseri'de Elde Kalan: 32.82

30 Haziran'da Amerika'da Elde Kalan: 3.147.90

TOPLAM: 5.428.22

Mali istatistik incelendiğinde hastaneye bağışlar yapıldığını ve Amerikan Board teşkilatı tarafından desteklendiğini görmekteyiz. Aynı şekilde misyonerlerin denk bir bütçe oluşturduğu fark edilmektedir.

1898 yılın içinde diğer önemli bir olay Bayan Hoffmann hemşire eğitimi tamamlamasıdır. Böylece hemşire ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Bu yıl içinde Misyoner Dodd'u etkileyen diğer bir olay; hastane çalışmalarının yerli doktorlar tarafından kiskanılmasıdır. Bu nedenle İstanbul Hükümeti tarafından yeni uygulamalar geliştirilmektedir. Misyoner doktor bu uygulamalardan rahatsız olmaktadır.

Bay Dodd yabancı doktorlar hakkında hükümetin getirdiği şartlar nedeniyle, İstanbul'a gitmek zorunda kalmış ve bu nedenle Kayseri'de hastaneye gelen hasta sayısı azalmıştır. 1898 yılı içinde Müslüman, Ermeni ve Rum hastalar hastanede tedavi olmuştur. Aşağıdaki operasyonlar yapılmıştır:⁹

Karın Ameliyatı: 6

Lithotomy: 6

Kemik Amputasyonu: 7

⁹ P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 885.

Kayseri Amerikan Hastanesi (1887-1967)

Fıtık: 14

Boğulmuş Fıtık: 1

Katarakt: 11

Diğer Göz Operasyonları: 12

Tümör: 11

Diğeri Operasyonlar: 14

Bu hastalardan 20'si Müslüman'dır. Misyonerler raporlarında Müslüman olarak hastaneye gelen hasta sayısını özellikle Amerika'da bulunan merkezlerine bildirmişlerdir.

31 Aralık 1898 yılında Kayseri Amerikan Hastanesinin mali istatistiği ise şöyledir: (Dolar Olarak)¹⁰

GELİRLER:

1 Ocak 1898'da Amerika'da Elde Olan: 2.985.48

1 Ocak 1898'da Kayseri'de Elde Olan: 99.18

Hastalardan alınan: 169.62

Ameliyat: 939.95

Muayene: 713.75

Asistan Doktor: 239.22

Eczane: 1.349.61

Bağış: 887.15

Kar: 63,86

TOPLAM: 7.447.82

GİDERLER:

Hemşire Eğitimi: 259.42

¹⁰ P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 886.

Özgür YILDIZ

Almanya'ya Eğitim İçin Giden Hemşirenin Harcaması: 154.30

Cerrahi Müdahale: 453.72

Eczane: 1.594.64

Yatılı Bölüm: 183.96

Diğer Harcamalar (vergi aydınlatma vb): 1247.31

İnşaat Malzemesi: 444.31

31 Aralık 1899'da elde kalan: 3110.16

TOPLAM: 7.447.82

1899 yılı Kayseri Amerikan hastanesi yıllık raporuna göre; 1899 yılı hastane çalışmaları için son derece başarılı olmuştur. Bayan Cushman 7 yıldan beri hastanenin yöneticisi olarak başarılı bir şekilde çalışmaktadır. Dil problemini büyük ölçüde çözmüştür. Türkçe öğrenerek etkili olarak yüksek düzeyde çalışmaktadır.

1899 yılında maddi olarak yeni bir hastane inşası için misyonerler hazırlanmıştır. Hastalardan elde etikleri gelir artmıştır. Misyonerler hükümet yetkilileri ile aralarını sıcak tutarak çalışmalarını sürdürmektedirler. Özellikle Kayseri Valisi onları çalışmalarında cesaretlendirmiştir. En büyük sıkıntıları hemşire sıkıntısıdır. Karın ameliyatı yapılan hasta sayısı 85'dir bunlardan 22'si Müslüman olup 2 hasta ölmüştür.¹¹

1899 yılı içinde yapılan diğer operasyon sayısı 183'dür. Yeni gelen hasta sayısı 2641 olup bunların üçte biri Müslüman'dır. Bunun yanında Hıristiyanlıkla ilgili çalışmalar sürmekte ve bazı hastalara vaazlar verilmektedir.¹²

31 Aralık 1899 yılında Kayseri Amerikan Hastanesi mali durumu şöyledir: (DOLAR olarak)

GELİRLER:

1 Ocak 1899'da Elde Olan: 3.110.16

¹¹ P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 956, 957.

¹² P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 957.

Kayseri Amerikan Hastanesi (1887-1967)

Hastalardan Alınan: 130.50

Ameliyat: 1.011.53

Muayene: 645.30

Asistan Doktor: 178.60

Eczane: 1.452.15

Bağış: 1.292.72

Kar: 67.64

TOPLAM: 7.888.60

GİDERLER:

Matron'un Seyahatleri: 706.58

Asistan Doktor: 466.40

İlaç Maaş vb; 1.519.32

Yatılı Bölüm: 210. 19

Diğer Harcamalar (vergi aydınlatma vb): 620. 36

Yeni Hastane İçin İnşaat Malzemesi: 755.48

Yeni Hastane İçin Yatak: 187.00

31 Aralık 1899'da Kayseri'de Elde Kalan: 3100.00

Newyork'da Elde Kalan: 3.323.27

TOPLAM: 7.888.60

Bu raporu Kayseri'de W.S. Dood hazırlamıştır. 1899 yılında Kayseri'de yeni bir hastane kurulmasına karar verilmiştir. Kayseri'de yeni hastanenin kurulmasına Amerikan Board Teşkilatı'ndan destek verenlerin isimleri şöyledir:¹³

- 1- Richard S. Storrs
- 2- Theodore L. Cuyler

¹³ P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 958.

Özgür YILDIZ

- 3- Amory H. Bradford
- 4- Francis E. Clark
- 5- John Hall
- 6- George Alexander
- 7- W. H. Thompson
- 8- A.F. Schauffler
- 9- Henry A. Stimson
- 10- Edward I. Moore
- 11- W.T. Elsing
- 12- Richard D. Harlan
- 13- H.T. Mc Ewen
- 14- Orville Reed
- 15- A.W. Halsey
- 16- Benjamin
- 17- Lord
- 18- John B. Devins
- 19- Jas. B. Lee
- 20- Jno. R. Davies
- 21- Peter Carter

Kayseri Amerikan Hastanesi (1887-1967)

2. 20.YÜZYILIN BAŞLARINDAN KAYSERİ AMERİKAN HASTANESİ'NİN KAPANIŞINA KADAR YAPILAN FAALİYETLER

1905 yılında Kayseri'de hastane çalışmaları ile ilgilenen misyonerlerden birisi Rachel B. North'dur. Bu yıl içinde hastane çalışmaları düzenli olarak sürmektedir.¹⁴

Kayseri'de 1908 yılı içinde Amerikan Board Teşkilatı'nın çalışmaları devam etmektedir. Hastanede faaliyetler sürmektedir. Misyonerler 111 gün içinde dış istasyonlara 1634 mil yol giderek çalışmalarda bulunmuşlardır. 1908 yılı içinde çalışanları şöyledir:¹⁵

- 1- Papaz: 10,
- 2- Vaiz: 10
- 3- Bayan Öğretmen: 21
- 4- Erkek Öğretmen: 21
- 5- Diğer Çalışanlar: 5

1913-1914 yılında Kayseri'de hastane çalışmalarını sürdürmektedir. Misyoner Bayan Irwin'in bildirdiğine göre; Gregoryen bayanlar arasında toplantılar düzenlenmektedir. Talas'ta anneler için haftalık toplantılar yapılmakta bu toplantılara 100'ü aşkın kadın gelmektedir. Bayan Hoover, Bayan Burrage ve Bayan Nellie Dekesian bu çalışmalarda etkili rol üstlenmektedir. Hastane Doktoru Hoover Çocuk bakımı ve hastalıklar hakkında anneleri bilgilendirmektedir. Kadın Dikiş Topluluğu neredeyse 11 yıldır Kayseri'de dikiş dersleri vermektedir. 12- 14 tane kadın bu çalışmalara haftalık olarak katılmaktadır. Hastanenin dikiş işlerine yardım etmektedirler. Bunun yanında YMCA kadınların eğitimiyle özel ilgilenmektedir. Bu toplantılar 250-300 arasında üye katılmaktadır.¹⁶ Amerikan Board'un Kayseri'de bulunan diğer kurumları da hastane çalışmalarına destek vermiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Osmanlı Devleti cephelerden gelen yaralıların tedavisi için hastaneye el koymuştur. Hastane 1927 yılında tekrar açılmıştır (Özsoy, 1996: 101,102). Savaş şartları nedeniyle Anadolu'da

¹⁴ P.A.B.C.F.M., Reel: 616 Belge No: 591, 592.

¹⁵ P.A.B.C.F.M., Reel: 618 Belge No: 144.

¹⁶ P.A.B.C.F.M., Reel: 628 Belge No: 210, 211.

Özgür YILDIZ

bulunan Amerikan kurumlarının esir hapishanesi, hastane ve yetimhane olarak kullanıldığı Amerikan Board belgelerinde göze çarpmaktadır.

3. SONUÇ

1927 yılından 1967 yılına kadar hastane Talas'taki faaliyetlerini sürdürmüştür. 1967 yılından itibaren Kayseri ve Talas'ta sağlık kuruluşları artınca ve Amerikan hastanesinde doktor ve personel sayısı azaldı, hastane eski itibarını kaybetti ve 1972 yılından kapatıldı. Günümüzde hastane binaları Erciyes Üniversitesi sosyal tesisleri olarak kullanılmaktadır. Fakat hala oradaki Talas Belediyesi otobüs durağının ismi "hastane durağı" dır (Özsoy, 1996: 105).

4. KAYNAKÇA

1. AMERİKAN ARŞİV BELGELERİ

PAPERS OF THE AMERICAN BOARD OF COMMISSIONERS FOR FOREIGN MISSION (P.A.B.C.F.M.), UNIT 5: (ABC 16.9.3)

- P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 331.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 332.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 885.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 886.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 956.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 957.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 606 Belge No: 958.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 609 Belge No: 64.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 609 Belge No: 65.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 609 Belge No: 753.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 609 Belge No: 754.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 616 Belge No: 591.
- P.A.B.C.F.M., Reel: 616 Belge No: 592.

Kayseri Amerikan Hastanesi (1887-1967)

P.A.B.C.F.M., Reel: 618 Belge No: 144.

P.A.B.C.F.M., Reel: 628 Belge No: 210.

P.A.B.C.F.M., Reel: 628 Belge No: 211.

2. KİTAPLAR

Kocabaşoğlu, U. (2000). Anadolu'daki Amerika, Ankara, İmge Kitabevi.

Özsoy, H. (1996). Kayseri'de Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji, Kayseri, Talas Belediyesi Kùltür Yayınları.

Yıldız, Ö. (2009). Misyonerlik ve Amerikan Board Teşkilatı (Türkiye'de Siyasi ve Sosyal Hayata Etkileri), İstanbul, IQ Kùltür Sanat Yayıncılık.

3. TEZLER

Yücel, İ. (2005). Kendi Belgeleri Işığında Amerikan Board'ın Osmanlı Ülkesindeki Teşkilatlanması, Kayseri, Yüksek Lisans Tezi.